

УДК 1(091)(477)

ФІЛОСОФСЬКА СПАДЩИНА АЛЬБЕРТО АЛЬФІЄРІ (ДО ПИТАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ВІДРОДЖЕННЯ XIV-XV СТ.)

Шарипін А.

Стаття пропонує повернутись до проблеми української ренесансної філософії через творчу спадщину маловідомого вітчизняним дослідникам італійського гуманіста Альберто Альфієрі, котрий створив на початку XV ст. в Криму серію філософських діалогів «Огдоада». Розроблювана інтелектуальна традиція в цілому є унікальною для історії всієї української філософії і дозволяє зробити новий крок в справі її поглибленого дослідження.

Ключові слова: українське відродження, Огдоада, Альберто Альфієрі, профетизм, неоплатонізм, гностична філософія.

Всі люди від природи прагнуть знань. Але зважаючи на загальну для всіх постановку онтологічних й гносеологічних проблем, кожна культура експлікує це прагнення по-своєму, поступово відкриваючи світові неповторну мову властивого саме їй мислення. У блискучому сплетінні унікальних ідей і умонастроїв кожен народ робить свій внесок у справу людської мудрості, адже мудрість не є надбанням окремого народу. Наш світогляд, цінності і пріоритети формуються на горизонті можливостей життєвого світу, в якому ми живемо. Накопичений досвід відкриває багато шляхів пізнання людиною світу й самого себе. І в цьому розмаїтті осягнень світу інтелектуальні традиції Сходу й Заходу найменше за все потребують взаємного приладжування. Натомість історичне зіткнення культур є повсякденною неминучістю. Під час культурної трансмісії, прямої чи опосередкованої, вертикальної чи горизонтальної, у процесах певної інкультурації, соціалізації і акультурації, тобто заглибленні людей у власну або чужинну культуру, відрізнити культури одну від іншої стає все тяжче. Але філософія культури жадає від наукових розвідок, перш за все, бачення культури як цілісності. Відповідно, на противагу глобалізованому зближенню традицій, особливої гостроти набуває боротьба за їх інтелектуальну спадщину. Власне така постановка питання не є новою, вона завжди залишалась правомірною стосовно античної філософії, що зазнала впливу перських й єгипетських традицій, і навіть для її середньовічної правонаступниці схоластики Західної Європи, що розвивалась протягом століть також завдяки філософським вченням Сходу. Подібний процес є нормальним, адже Захід зароджувався на Сході – твердження, яке навряд чи візьметься заперечувати поміркований дослідник.

Проблема криється в іншому. З незрозумілої причини, за універсальну закономірність світового розвитку кожної культури у більшості випадків приймається доба Відродження. Хоча багато вузлових аспектів філософського

дослідження Ренесансу і дотепер залишаються невизначеними. Наприклад, чи можна вважати перського енциклопедиста Авіценну, одним із самих видатних представників східного Ренесансу? Вочевидь, це завдання не тільки не має рішення, але й є цілком невірним у своїй постановці. Проте представники кожної національної традиції не можуть позбавити себе можливості побачити відновлення культури через «власне відродження»: розквіт образотворчого мистецтва, природних і точних наук, створення літератури на національних мовах. В такому разі порушується просте логічне правило єдності підстав: на виході з'являються численні концепції «національних ренесансів» – поряд з європейським Відродженням ставляться показові ренесанси Грузії, Китаю, або, наприклад, всього мусульманського світу. Так ідея Ренесансу в Росії з ідеями академіка Д.С.Лихачова завоювала настільки серця й розуми дослідників, що навіть зараз їх не зупиняють ніякі історичні й логічні труднощі на шляху збереження ідеї Відродження в будь-якій її модифікації [18, с.192]. Для новітніх держав, що виникли на пострадянському просторі, безпідставність ідеї Ренесансу на взірць італійського в 1989 році переконливо довів петербурзький фахівець з ренесансної культури Марк Петров. Проте маловідомість автора виявилась прямо пропорційною до популярності ідеї національних ренесансів. Натомість, «імперський дух» переконливої критики Марка Петрова не дозволив авторові в межах власного узагальнення розглянути хоча б можливість українського відродження. Зазначимо, що про українську традицію, так само як і про будь-яку іншу, зараз варто говорити виходячи з її сучасної територіальної єдності. В протилежному випадку філософські розвідки з української культури неминуче призведуть до хибних висновків, які в остаточному підсумку не вийдуть за межі духовних ремінісценцій з боку Польщі, Росії чи то Туреччини [див. В.Литвинов, 2000]. Отже, задамося питанням, так було чи ні українське відродження на взірць європейського?

В 1579 р. нунцій Калігарі, дипломатичний представник Папи Римського у Польщі, повідомляв у власних депешах, що, мовляв, непотрібно посилати книги ані татарам, ані московитянам, бо вони не розуміються на грецькій мові й взагалі мають поганий нахил до наук. Їм потрібні не книги, а живе слово [20, с.277]. Таким чином, однакові умови, у які згодом були поставлені російські й українська вже модерні культури, задавали вектор інтелектуальної боротьби за будь-яку візантійську й італійську спадщину. Можна, звичайно, сперечатися, хто візьме пальму першості в потоці щільної європейської міграції, чисельності пам'ятників архітектури, створених майстрами-іноземцями. Бо пам'ятники як артефакти культури – найбільш переконливе свідчення світових культурних зв'язків того часу. Свідоме присвоєння чужого за умови національної творчої переробки запозиченого – процес для будь-якої культури надзвичайно плідний, який її тільки збагачує. Наскільки у минулому для Росії була важливою духовна спадщина Візантії, настільки для України – спадщина Італії. Розвідки цілої плеяди дослідників (М.Варварцев, Дж.Віньолі, К.Бацак) переконливо свідчать, що італійська культура служила одним із каналів поширення інтелектуальних надбань і цінностей народів Південної Європи в Україну. У дев'ятисотлітній історії земель сучасної України достатньо пригадати численні імена італійських архітекторів, скульпторів, підприємців, інженерів, співаків, акторів і все більш-менш стає зрозумілим [10, с.10-12]. Проте та культура, що штучно позбавлена внутрішнього динамічного ядра – духу Відродження,

переживаючи його не зсередини, а зовні, і лише інтерпретуючи й експлікуючи мову інших, змушена загрузнути в забутті «руського менталітету», кутаючись у зовнішній шовк сучасних революційних технологій і тенденцій до глобалізації. І саме «бритва Петрова», дозволимо собі таку метафору, яка обмежила безсистемне й довільне використання поняття Ренесанс, унеможливила факт його існування на Русі пізнього середньовіччя фактором відсутності власної національної античності [18, с.204]. Отже дана стаття дає можливість дослідникам з історії української філософії ознайомитись з інтелектуальною спадщиною маловідомого україно-італійського гуманіста XIV-XV ст., що повністю задовольняє зазначеним вище «лезам Петрова». Мова йтиме про латинського граматака Альберто Альфієрі, практично незнайомого вітчизняним філософським колам, і його унікальний рукопис «Огдоада», написаний ним в Кафі (нині Феодосія, Крим) в 1421 році, що нині зберігається в єдиному екземплярі в бібліотеці Мілана Ambrosiana.

Зважаючи на мізерність інформації, яка ставала істотною перешкодою для всіх дослідників спадщини Альберто Альфієрі, все ж таки, поступово в деяких моментах його життя і творчості вдалося розібратися. Отже, Альберто Альфієрі був уродженцем містечка Албано, нині комуна Албано-Верчеллезе у Північній Італії (регіон П'ємонт, провінція Верчеллі). Гуманіст свідчив про себе як про міланського підданого. На основі недавніх досліджень, з впевненістю можна стверджувати, що Альберто походив зі шляхетної сім'ї, і наприкінці XIV - початку XV ст. отримав класичну освіту в Мілані, набувши досвіду викладача латинської граматики. На даний час єдиним доказом перебування Альфієрі в Італії, крім запевнень самого автора, залишається документ, датований 1408 роком, знайдений у державному архіві Генуї. Це угода учителів граматики про розподіл викладацьких повноважень між приватними літніми школами Генуї (Fassolo, Campi, Sampierdarena, Sestri) і літніми резиденціями італійських сімей Доріа і Спінола. Власне, в документі фігурують три імена: Альберто Альфієрі де Албано, Людовіко де Гуастіс і Якопо ді Санто Сальваторе [24, с.3]. Аналіз причин переселення Альфієрі на територію сучасної України, зокрема Криму, приводить до наступних висновків. У часи викладацької діяльності міланського граматака монополією на керування школами Генуї володів Collegium, так звана корпорація вчителів граматики, заснована в 1298 році. Уродженцеві не Генуї досить важко було домогтися в ньому рівноправного членства, тому викладачі з інших міст і містечок Північної Італії, яким власне й був Альфієрі, задовольнялися роботою за меншу зарплатню й в менш прибуткових місцях. Згодом шляхи вчителів граматики, імена яких записані в угоді, розходяться. Якщо, наприклад, до 1398 році Якопо ді Санто Сальваторе все ж таки набуває повноправного членства у Collegium, то Альберто Альфієрі попадає під сферу впливу італійського сімейства Адорно. А коли в 1418 році Людовіко Адорно був обраний консулом Кафи, міланський учитель граматики, щоб виправити своє матеріальне становище, разом зі своїм патроном іммігрував у південний Крим, на той час - італійську колонію Gazarie області Gotie. Описуваний період – це не легкий час для впливових сімей Генуї. Правління постійно переходить з рук в руки – від французького маршала Бусіко до представників виробничих цехів. Згодом багато впливових італійських сімей опинились в опозиції до нової управлінської організації Генуї Дому, або Банку святого Георгія (Casa di San Giorgio) [4, с.486-488]. Неспокійні часи викликали щільний міграційний потік переселення італійців в

генуезькі колонії Криму. На кримську смугу довжиною в чотириста кілометрів інвестуються сімейний кошт впливових італійських домів Spinula, Doria, Vivaldi, Grimaldi, Fieschi, Centurioni, Grilli, Franchi, Marini, Salvaggi, на постійну роботу до Криму переїжджають численні професіонали, у числі яких нотаріуси, учителі, доктори, массарії (керуючі фінансами), судді, а також представники духівництва.

Щоб розібратися у філософському контексті кримського твору Альфієрі «Огдоада», насамперед потрібно ознайомитись з гуманізмом Північної Італії і його специфічними рисами. Це примушує нас звернутись до аналізу факторів, що привели до появи ідей Ренесансу в Мілані й Генуї. Докладне дослідження цього питання неминуче веде до діяльності аристократичного дому Вісконті. Ім'я Вісконті в італійському середовищі тієї доби виявлялося номінальним й служило, перш за все, символом нещадності, жорстокості і злочинів. При цьому дурна слава сім'ї аж ніяк не заважала герцогові Джан Галеаццо Вісконті (1347-1402), одноособовому правителю Мілану, сприяти розвиткові архітектури й літератури, опікуватися предметами мистецтва і книгами. Старовинна Чертоза ді Павія и величний Міланський собор являють і понині яскраві приклади його меценатства. Освічений і красномовний, потайливий і ввічливий, помірний у своїх особистих смаках і безмежно честолюбний у смаках політичних, Джан Галеаццо, нікому не довіряючи й ні на кого не покладаючись, входив в усі деталі державної діяльності і домагався чималих успіхів [4, с.433]. Натомість державотворення вимагало жорстких заходів, в яких доблесть (*virtu*) нарівні з розумом, доброчесністю й освіченістю мала цілком конкретне застосування: централізація податків, налаштування чіткої вертикалі влади, контроль над кореспонденцією, розвиток ремесел, боротьба з корупцією. В 1353 р. сповнений мріями про об'єднання розрізненої Італії під владою могутніх Вісконті, у Мілан переселяється Петрарка, не звертаючи особливої уваги на загальне обурення флорентійських друзів. Через жагучу любов до античної культури й античної літератури великий гуманіст вже тоді відверто наполягав на новому прочитанні творів Платона, Сенеки і Цицерона. Розбиваючи інвективами «пастки порожніх слівес», він пояснював своє переселення наступним чином. І серед гарних живуть найгірші, а серед найгірших - гарні. Якщо уникати тиранії одного, то неодмінно потрапиш під тиранію багатьох. Тоді як душа може бути вільна або позбавлена волі лише з причин шляхетних і приемних. Зі слів самого Петрарки, до тісних взаємин з домом Вісконті його спонукало не стільки їхнє положення, скільки чесноти Джан Галеаццо й благоговіння винятково перед цими якостями [15, с.307-308]. Міланському герцогові й «графові доблесті» (*Conte di Virtu*) Джан Галеаццо, після смерті Бернабо Вісконті і його «співчуваючого друга», вдалося зібрати на той час пристойну бібліотеку, складену із зібрань книг його дядька Бернабо й досить значної бібліотеки Петрарки, що дісталася йому після захоплення Падуї [11, с.171-181]. Згодом це стало поштовхом до заснування в Північній Італії повноцінного *studium generalis*, Павійського університету, у якому фахівці з Південної Італії стали викладати право, медицину, астрономію, риторику й античну літературу. Саме в бібліотеці Петрарки, відволікаючись від загальної теми міркувань, вже у наш час було знайдено загальне культурне надбання всіх народів Північного Причорномор'я. Це 164-сторінковий зошит *Codex Cumanicus* – латино-персидсько-німецький торгівельний словник половецької культури, який зберігався серед фоліантів Петрарки і в 1362 році був подарований Венеціанській республіці. В

унікальному рукописі початку XIV століття описувалося повсякденне життя й побут населення, що жило і на території сучасної України – астрономічні терміни, торгівля, письмо, уявлення про час, темперамент, п'ять почуттів; архітектура, одяг, афоризми, фрази. Ця пам'ятка на той час не була чимось дивовижним, адже станом справ народів Північного Причорномор'я в XIV-XV ст. переймались більшість світських і духовних діячів Апеннінського півострову [12, с.271-275]: папська резиденція в Авіньйоні підтримувала постійні зв'язки з представниками ханського дому, а 63-літній Петрарка, у листах до свого друга архієпископа Гвідо Сетте, свідчив про «нешодавні лихоліття Скіфії» навіть з узбережжя Венеціанської лагуни.

Крім меценатства тиранів Вісconti, повертаючись в межі нашої розвідки, фактором формування ренесансу в Північній Італії виявилось також посилення відцентрових тенденцій в інтелектуальних колах Візантії. В підсумку відтік візантійських учених на Захід приводив до того, що вони ставали першими вчителями гуманістів Італії. Тут варто відзначити викладацьку й перекладацьку діяльність візантійського дипломата Мануїла Хрисолори. Цей вчений муж *eruditulissimus philosophus*, паралельно з дипломатичною місією візантійського імператора, над яким вже була занесена «турецька шабля», викладав наприкінці XIV ст. гуманістам у Флоренції, Мілані й Павії. І «сонце опромінило занурену в морок Італію», і «грецька мова перший раз за сімсот років стала вивчатися на Заході». Якщо спробувати оцінити діяльність Хрисолори, щиро і відверто схвалену італійськими учнями, то, безперечно, освітєнство цього грецького філософа, учня платоніка Гемістія Пліфона, разом з його гуманністю привело до того, що італійцям була повернута пишність грецької літератури, через незнання якої їх раніше огортала пільма [13, с.309]. Найважливішим моментом для розвитку італійської культури став переклад візантійським ерудитом із грецької мови на латину «Республіки» Платона. Справа в тому, що під час активної діяльності Альберто Альфієрі гуманістичні ідеї ставали винятковою прерогативою світських кіл придворних, службовців, учителів, залишаючись абсолютно чужинними для академічного середовища університетів. Натомість світська спрямованість гуманізму у Флоренції й у Мілані зберігала свої тонкі, але істотні відмінності. Наприклад, у Флоренції вважалося, що Платон, а за ним Цицерон й Сенека вчать, що свобода людини й моральне правосуддя у світському житті можуть бути реалізовані лише за республіканської форми державного устрою. Проте на противагу флорентійцям інтелектуали Ломбардії були переконані, що свобода людини тотожна її захищеності від безладдя й усіяких інтервенцій. Ще більш специфічний характер гуманістичних ідей можна було виявити серед освічених інтелектуалів Венеції й Генуї. Наприклад, економіка комуни Генуї, куди згодом і перебрався наш автор, ґрунтувалася на свободах підприємницької діяльності. У певному сенсі свобода залежала багато в чому від знання математичних азів навігації, картографії й торгівлі. Знанням латини тут переймались винятково в прикладних цілях, використовуючи її як засіб кореспонденції. Але відповідне звернення до епістолярної спадщини еліти Генуї показує, що інтелектуальним колам, зайнятим у торгівлі, були абсолютно не чужими гуманістичні ідеї. Генуезькі підприємці жваво, хоча й досить прагматично, цікавилися античною спадщиною, вивчаючи її історію й філософію, втілюючи моральні цінності минулого безпосередньо у практичній діяльності [24, с.10-12]. За такої інтелектуальної

боротьби переклад і правильне тлумачення спадщини Платона, в остаточному підсумку, виявлявся істотною деталлю, що відповідно визначала стратегію першості серед італійських комун. Філософські розміркування про справедливу форму правління в італійській культурі в XIV-XV ст. задавали моду на певну парадигму чи стиль мислення. Віддаючи належне новій гуманістичній моді, освіченій людині необхідно було знайти філософське пояснення зв'язку між правосуддям і свободою людини, справедливістю й порядком душі. В цьому витонченому інтелектуальному суперництві й дипломатичних маневрах флорентійського, міланського і навіть генуезького *humanitas* й формувався світогляд Альберто Альфієрі. У його час першорядною проблемою нового типу мислення в умовах роздробленої Італії, виявилась відповідь на одне загальне і істотне для всіх питання: хто ж гідний правосуддя й порядку душі? Чи то цехова комуна незалежної Флорентійської республіки, чи все ж таки одноособові «тирани» Північної Італії?

Культурне оточення, у якому створювалася «Огдоада», відкриває нам ще більш заплутаний і неоднозначний світ гуманістичних цінностей Альфієрі. Так при схожих сюжетах і цілях написання своїм рішенням «Огдоада» виявляє себе досить відособлено від «Божественної комедії» Данте Аліг'єрі. Якісно інший інтерес у «потоїбічних видіннях і ходіннях» спостерігаєт ься у граматики до внутрішнього життя людини, порівняно з витонченими вигадництвами того ж Петрарки (маються на увазі сюжетні паралелі з героїчною поемою «Африка»). Поза жодним сумнівом, певні співзвуччя в ренесансних діалогах «Огдоади» окрім спадщини Данте й Петрарки, відчуваються і з творами інших гуманістів, до числа яких можна внести етико-політичні діалоги Маттео Пальм'єрі «Про цивільне життя», вступ Уберто Дечембріо до перекладу «Республіки» Платона. Але саме відсутність попиту на «Огдоаду» в італійському середовищі (рукопис не тиражувався в багаторазові копії), профетична спрямованість діалогів, викладених граматично неправильною і подекуди спрощеною латиною, навіть наявність незрозумілих термінів – все ці риси змушують нас сумніватися в її первинному призначенні для італійців. Тобто «Огдоада» Альфієрі не схожа на освітянське повчання «спадкоємцям Рима» на Апеннінському півострові. Антоніо Черуті, який вперше в 1885 р. опублікував єдиний рукопис «Огдоади», знайшов її в рукописному збірнику, зіставленому з різних рукописів. Серед суміжних до неї книг опинилася «Риторика для Гереннія» Псевдо-Цицерона, «Про обов'язки» Цицерона, «Про військову справу» Леонардо Бруні і «Югуртинська війна» римського історика Саллюста. Таким чином, безцінний для історії української філософії рукопис опинився серед рукописів, лише призначених для аудиторної роботи студентів з латинських студій [24, с.45]. У виявлених невідповідностях нам частково допомагає розібратися сам автор. Зі сторінок власної «Огдоади» Альфієрі самовіддано заявляє, що написав цю роботу не сподіваючись на будь-яку користь, а щоб звеличити вищі чесноти й знесилити вади, і стати корисним для майбутніх поколінь. Автор додає, що не вже навіть живучи «життям напівдикого скіфа», не можна вести діалог видатних італійців? [24, с.55] Отже більш очевидним стає припущення, що профетична філософія міланського граматики завдяки власній лінії міркувань – про гідність, освіту, моральність, правосуддя, порятунок душі, – звернена до іншого суспільства, цілком ймовірно, до населення італійських колоній Криму. Освітянські цілі, котрі переслідує Альфієрі, все ж таки по деяких моментах схожі на просвітництво

Петрарки: спрямовання на виховання гідних громадян (*civitas*) в урбаністичному просторі латинян, але чужинному для самих латинян. Слід додати, що в XIV-XV ст. італійська колонія Кафа, відповідно, являла собою унікальну міську спільноту італійців, вірменів, греків, євреїв, кипчаків та інших етнічних громад, які намагались жили за єдиним принципом *civitas* і прагнули підтримувати паритетність і компліментарність у взаєминах з *rex tartarica*, що їх оточував [7, с.146-150]. Екзистенціальне переживання від втрати колишньої італійської величі в діалогах «Огдоади» повільно переростає у віру в цивілізований й безпечний притулок для всіх вигнанців, вкладену у вуста одного з персонажів, старого дожа Адорно Антоніотто. Таким місцем дійсно на той час могли бути генуезькі колонії Криму. Це та сама *Riperia marina* Gotie, де ніхто не питає, так би мовити, як тебе звать, і міста якої *Caffa* (нині Феодосія), *Soldaia* (Судак), *Cimbalo* (Балаклава), *Vospro* (Керч) і навіть дрібні консульства в Ялті, Гурзуфі, Партеніті, Алушті знаходяться під божественним патронатом св. Георгія. Можливо, з причини цієї, на перший погляд непомітної похибки, дослідники творчості Альберто Альфієрі й нині розходяться в оцінці етичних й освітнянських установок міланського гуманіста, і навіть в значенні його спадщини для всієї культури італійського Відродження.

З боку західноєвропейської філософської традиції унікальний пам'ятник італійської і української культур виявляється малоцікавим. Це характерне тавро призвело й до тривалих часових перерв у його дослідженні. Як вже раніш було зазначено, Антоніо Черуті знайшов рукопис й опублікував його в 1885 році (в тому ж році А.Н.Веселовський зробив нотатку про нього на російській мові), Джузеппе Оресті аналізував спадщину Альфієрі в 1960 році, Джованні Понте – в 1997. В наш час професор філадельфійського університету мистецтв Карла Вайнберг разом з професором Пенсільванського університету Енн Маттер протягом трьох років (2008-2011) детально досліджували рукопис і згодом переклали його текст з латини на англійську. Проте, незважаючи на титанічні зусилля поколінь дослідників, спадщина міланського граматака наполегливо відмовлявся включатись в загально визнану програму європейського ренесансу. В підсумку, Альфієрі затаврували як непослідовного мораліста, що шукав лише прихильності з боку впливових італійських сімей. Художній стиль «Огдоади» був розцінений як суперечливий, з наявністю повторень, ідеї твору в значній мірі визнані лише ремінісценціями античної філософії і літератури. На думку американських дослідників, логіка гуманістичних міркувань автора про мораль, правосуддя та гідність виглядає в значній мірі неприродною й непереконливою. Діалоги, спрямовані на освітнянство, рідко ведуться в дискурсивній і помірній формі, це робить їх звучання в меншій мірі відвертим [24, с.41-42]. Проте якщо на мить зупинитись і торкнутися, власне, теми самого Ренесансу, то навіть погляди найкращих умів XIX-XXI століть на сутність Відродження, починаючи з робіт Жуля Мішле і Якоба Буркхардта, виявляться несумісними доктринами, які навіть не припускають компромісу. Коли ренесансні доктрини ставляться в межі схожої вартості, вони тим самим взаємно знецінюються, а їх девальвація неухильно зростає з появою нових доктрин [21, с.8-10]. При цьому, лише один єдиний факт не здатний викликати сумніву. Мати більш-менш достовірне уявлення про зазначений період могла тільки та людина, яка в той час дійсно жила. Перед нами саме така особистість – граматак латини Альберто Альфієрі, яка стала новою

індивідуальністю, створеною добою Відродження, але котра з певних обставин стала чомусь «інакомислячою» для рідної італійської культури. Виходячи з цього, дослідники зовсім не враховують факт того, що діалоги створюючись на взірць античної спадщини, були написані автором не в Італії і, цілком ймовірно, не для Італії. І навіть кінцева елегія «Огдоади», в якій автор журливою промовою надсилає рукопис своєму братові для прочитання й виправлення «недосконалої латини», не переконує нас в іншому. Бо відомостей про брата Альфієрі і його життя не збереглося.

Після зрадницьких смертей багатьох членів дому Вісконті, особливо позашлюбного сина герцога Мілану Габріеле Марії Вісконті, що став героєм діалогів Альфієрі, віра автора в сильну об'єднану Італію, на нашу думку, була остаточно втрачена. Сповнений почуттям ностальгії, гуманіст дарував власний твір вже іншій культурі, що тільки зароджувалася в крос-культурному діалозі латинян з безліччю етносів, територіально сплавлених на зламі XIV-XV ст. із культурою сучасної території України. На час, коли рукопис був завершений і присвячений консулові Кафи Якопо Адорно, Альфієрі вже жив в італійській колонії, за попередніми підрахунками, близько тринадцяти років [24, с.25]. Отже свідоме нехтування територіальним контекстом культурних трансмісій в межах сучасної України, що вплинули на світосприйняття автора, констатує передчасність будь-яких висновків. Аналіз профетичного послання Огдоади – адже автор більшість своїх діалогів супроводжує пророцтвами, – відкриває дослідникам унікальну можливість доторкнутися до інтелектуальної традиції Криму і Подніпров'я початку XV століття. Поза жодним сумнівом цей твір стає важливою ланкою й історії української філософії в силу загальновідомих обривчастих відомостей про те, що наприкінці XV ст. у Києві вже діяла «школа підвищеного типу», заснована генуезькими біженцями з спустошеної турками Кафи. І як виявляється надалі, багато хто з біженців вихрещувались і заради заняття наукою приймали сан священика [22, с.28-29]. Ці факти змушують не тільки нас, але навіть і майбутні плеяди науковців, з усією старанністю і обережністю здійснювати наукові розвідки, нехай невеликої, проте вагомої філософської спадщини міланського граматака Альберто Альфієрі. Тим більше, що подібних прецедентів у філософській традиції України ще не було.

Доба XIV століття – це час зіткнення аристотелізму й платонізму у лоні астрології. Отже світ «вільної» астрології виявлявся не менш продуктивним, ніж світ філософії. Поступово, завдяки східній перипатетиці, астрологія досягла навіть рангу універсальної науки, створивши відповідно «систему координат», якої насправді ніколи не існувало в справжніх творах Аристотеля. Потрібний астрологові універсум не був всесвітом Аристотеля, а представляв складний всесвіт арабських перипатетиків, в якому елементи астрономії, природної й астральної теології, розсіяні по книзі D Метафізики, вже були перероблені й переосмислені в теоретичних конструкціях відмінних від первинного змісту, а саме в рамках неоплатонічного еманационізму [6, с.218-219]. Це хитромудра і часом туманна суміш різноманітних елементів античної думки, сприйнятих гуманістами через греків, арабів і сірійців: метафізика пізнього неоплатонізму і числа містика піфагорійців, логіка і психологія перипатетиків, медичні вчення Гіппократа і Галена, космографія Птолемея і геометрія Евкліда. В цій універсальній системі,

покликаній здійснити заволоки з усіх таємниць буття, італійські інтелектуали з самого початку боролися за культурну спадщину, але не на своєму полі і навіть не своєю зброєю – Платона їм подарували греки, Аристотеля – сирійці і араби, а астрологію – ті ж самі греки і єгиптяни з невід'ємним від неї корпусом герметичних текстів. Відправну гносеологічну роль в астрологічному зіткненні трансформованого платонізму й аристотелізму відіграло поняття «впливу», спричиненого fluxus – стіканням ефірного світла зірок в душі людей. Поняття «впливу» забезпечувало «необхідний зв'язок» вищого й підмісячного світів Аристотеля. Набуваючи досконалого стану цей зв'язок світів, в якому всесвіт «одухотворений», а зірки «живі», мав викликати проявлення типу нової людини humanitas – людини шляхетної, шляхетність якої не успадковувалась по крові або завдяки ремеслу. Ще для Данте, цей новий аристократ ставав втіленням «людини світла», котра є «домірною» зіркам, підпорядкована їх могутності і перебуває під їх владою, а влада ця на неї поширюється за допомогою «стікаючого світла сфер». «Домірність зіркам» визначається найціннішою й найтоншою частиною душі – розумом, тому що завдяки йому душа настільки ушляхетнена й очищена від будь-якої матерії, що божественне світло сіяє в ній [5, с.169]. Чесноти людини, її комплекція і навіть породжувана сила пояснюються через «вплив» зірок. Потойбічні мандри душі й психогенез індивідуальної долі, затиснені у щільне протистояння платонічного метемпсихозу греків і перипатетичної версії зіркового впливу арабів; і навіть дантівське бачення шляхетної мудрості, що вислизає з-під влади зірок – все це становить той єдиний гносеологічний контекст, на якому зрощувався творчий феномен Альберто Альфієрі. Отже, під час написання «Огдоади» міланський грамастик звалив на себе досить складне завдання. Як прихильник монархічної політики держави Альфієрі вважав своїм обов'язком за будь-яких умов врятувати хоча б одну душу тиранів Вісконті, і в моральній пораді правителям показати їм шлях сходження на небо. Натомість за Платоном, шлях тиранам на небо замовлений, і розмістити сім'ю Вісконті в структурі античного космосу, виходячи з однієї тільки логіки міркувань, виявилось зовсім не просто.

За сюжетом «Огдоади», душі шляхетних італійських сімей Вісконті й Адорно перетинаються в загадковому місці, і в плині спонтанних діалогів вбивають час, чекаючи сходження на небо. Серед душ зустрічаємо міланського герцога Джан Галеаццо в оточенні його близьких та друзів: позашлюбного сина Габріеле Марія, дядька Бернабо, дружини Катерини, коханки і матері Габріеле Марія Ан'єзе Мантегацца й старого генуезького дожа Адорно Антоніотто. Місце їх зустрічі Альфієрі до кінця не визначає, натомість з чистилищем Данте місце контекстуальної подібності не виявляє. Це спочинок, зупинка заблукалих душ на шляху сходження до вищих сфер Чумацького шляху. Структура сюжету окреслюється чіткіше, якщо звернути увагу на деякі авторські запозичення із текстів Платона, Цицерона, Макробія. Автор під час розмови про потойбічне життя у вступній промові «Огдоади», після присвяти Якопо Адорно, не просто так згадає імена цих філософів. Тут дещо інший випадок, ніж зі згадуванням того ж Валерія Максима, де автор демонструє лише власну ерудицію [24, с.51-55]. Справа в тому, що сюжет «Огдоади» Альфієрі будував на вірєць «Міфу про потойбічні покарання» з десятої книги платонівської «Республіки», в основі якого розповідь про Ера, сина Вірменія, родом з Памфілії, котрий був вбитий на війні, але ожив

через дванадцять днів на багатті під час поховання й розповів, що саме бачив у потойбічному світі. У трохи модифікованому вигляді цей міф можна виявити в шостій книзі «Про державу» Цицерона, який згідно контексту має іншу назву – Сон Сципіона [23, с.83]. В пошуках втраченої «величі Риму» до героя Сципіона звертався і Петрарка, зробивши його головним персонажем у власній, нажаль, так і не закінченій поемі «Африка». Переможець Ганнібала Сципіон для багатьох італійських гуманістів набував взірцевого втілення *humanitas* – молодий герой, не скомпрометований в братовбивчих смутах, відважний, смиренний, освічений, маючий добрий смак, тобто бездоганний за всіма показниками. Ця прописна героїчна добродієність Сципіона надавала будь-якому гуманісту максимальні можливості для творчої самореалізації. І Альфієрі, відповідно, не став виключенням: саме з видінь Сципіона граматик запозичив сюжетну лінію зустрічі у потойбічному світі сина Габріеле Марія зі своїм батьком Джан Галеаццо. Посібником з неоплатонічного вчення про окрему душу, з правил використання міфу в ході філософських міркувань, навіть з ієрархії людських чеснот, для Альберто Альфієрі став загальновідомий «Коментар на Сон Сципіона» Амбросія Феодосія Макробія. В зазначений час коментар Макробія на «Сон Сципіона» вважався енциклопедією «язичницького знання» [15]. Прямі запозичення цитат із вище зазначених текстів свідчать про безпосереднє знайомство Альфієрі із грецькою мовою й культурою. Спробуємо з'ясувати, чому все ж таки вибір припав на Цицерона й Макробія?

Згадаємо, що міланський вчитель наполегливо шукає шлях тиранам на небо. Трансформуючи міф Платона, Цицерон завдяки своєму героєві Сципіону, якому набагато пізніше симпатизували італійські гуманісти, відкрив доступ до зірок Чумацького шляху душам людей із заслугами перед батьківщиною – державним діячам, полководцям, а також музикантам і співакам. Але за умови, що вони дотримувалися справедливості й виконали обов'язок перед вітчизною, адже будь-які насолоди й пристрасті ображали права богів і людей – душі таких людей, покинувши тіла після смерті, вимушені були носитись навколо Землі, не маючи сил повернутися на небо [23, с.83-88]. Макробій власним коментарем підкреслив, що душі, перебуваючи на нерухомій сфері зірок Апланес, знають про своє божественне походження. За власним бажанням вселитися в тіло, вони проходять всі планетарні сфери здобуваючи здатності і якості. У сходженні душ до Землі до найтоншої ефірної матерії начіпляються байдужість Сатурна, запальність Марса, люб'язність Венери, жага до збагачення Меркурія, жага до можновладства Юпітера; ці якості розгублюють душу, перетворюють її у мікрокосмос, неспроможний вживати власні сили й властиві їй здатності. Коли душі зісковзують униз до тіл Землі, з космічних сфер на них нашаровуються «покривала» або «одяг», через які вони стають набагато гіршими. При цьому душа вмирає рівно стільки разів, скільки сфер вона проходить [8, с.435-436]. Душа, одягнена в тілесні «покривала», стає мікрокосмосом. Після життя на Землі необтяжені пороком і не забувши свого небесного походження душі можуть повернутися на небо – відтоді не людина уподібнюється макрокосмосу, а космос може стати макролюдиною.

Відкриваючи шлях власному розуму в переплетенні божественних умів гностичного космосу душа людини може звільнитися від влади долі, скинути чужинні «нарості» і піднятися до рівня пізнаваних розумом богів. З'являється

зовсім нова ідея людської свободи, яка набуде якісно своєрідного звучання у покривалах ренесансного антропоцентризму, звучання відмінного від відчуття світу за часів античності. Заради досягнення такої свободи потрібно відкрити божественний розум в душі, а при житті це допомагають очищувальні чесноти. За Макробієм, однією з таких чеснот є справедливість: жити по справедливості, тобто прагнути зберегти кожному те, що йому належить, не ігноруючи при цьому занять простими людськими справами заради набуття щиросердості, злагоди, людяності, відданості, благочестя, дружби. Звертаючись до досліджень з історії правління міланських тиранів [3, с.12-16], доходимо висновку, що саме справедливість як очищувальна чеснота і виявилась тією здатністю душі, що завжди сторонилась правлячого аристократичного дому Вісконті. Виявляючись практично зайвою, вона ніколи не очікувалася ані від них, ані проявлялася у простого люду до них. Отже однієї віри міланського граматака в безсмертя душі й простій упевненості в можливості врятувати заблудні душі «тиранів» Вісконті виявлялося не достатньо. Відповідно до стрункої гармонії античного космосу дане завдання виявлялося практично нездійсненним. Альфієрі просто змушений був шукати для «суворої й кровожерливої династії» обхідні шляхи сходження в області Чумацького шляху, що він, власне, й зробив.

За міфічною розповіддю Платона про Ера, деспоти й тирані повинні були б попадати в Тартар [19, с.487]. Саме тут розташування зірок, можна сказати, поставилося прихильно до вчителя латини – волею долі він опинився саме на такому краю світу, у незвичайному місті напівміфічної країни *рах tartarica*, де власне й могли загубитися душі тиранів Вісконті, в нудзі очікуючи сходження до зірок Чумацького шляху. Якщо Татарія – це Пекло, то Кафа – поза сумнівом, є брамою у Пекло [14, с.118]. Цей цікавий вираз про Кафу перфекта д'Асколі, що бував у кримському місті в 1634 році, позбавлений всякої двозначності. За часів Альфієрі місто Кафа – «гавань світу» - продовжувала бути найбільшим терміналом в Криму й на Чорному морі. Цей великий центр работоргівлі, у якому сходилися північні відгалуження Великого Шовкового шляху, набув в XIV-XV ст. такої ж ваги для східної торгівлі, як і Генуя – для західної. І саме в цій напівзабутій колонії, велетенському місті (приблизно 70 тис. нас.) на краю Пекла, Альберто Альфієрі вперше мав нагоду познайомитись із корпусом гностичних й герметичних текстів, і все ж таки віднайшов лазівку в непохитній і стрункій будові античного космосу, що веде прямо на небо. Зараз про цей момент з певністю можна казати, виходячи з факту широкого розповсюдження в інтелектуальних колах Північного Причорномор'я на зламі XIV-XV століть рукописних збірок так званої «Теології Аристотеля», чи «Філософії Обраних», іноді «Книги Перлин» [2, с.14-37]. Мова йдеться про унікальну переробку східними перипатетиками плотінівських «Еннеад», що належить до тієї вульгарно-синкретичної течії пізньої елліністичної філософії, з якої вийшли ті ж герметичні трактати Поймандра, і залишки якої, у світобаченні так званих сабіїв, пережили перше тисячоліття від Р.Х. Надалі первісний стовбур традиції згаданого пам'ятника розщепився на два вторинні розгалуження: персидську рукописну традицію, пов'язану з розповсюдженням шіїтської течії ісмаїлітів, і у подальшому – мутазилітів, і єврейську рукописну традицію з її тяжінням до неоплатонічного об'єднання ідей Старого Завіту з мудрістю Аристотеля. У протистоянні перипатетичним тенденціям схоластів, надалі

еклектизм «Теології Аристотеля» виявився для платоніків-гуманістів дуже своєчасною знахідкою. До того ж, факт знайомства Альфієрі із цими текстами саме в інтелектуальних колах італійських колоній Криму, представлених потужними вірменськими, єврейськими й грецькими громадами, не викликає сумніву й в американських дослідників. Варто лише в підтвердження цього додати, що перший латинський переклад корпусу герметичних текстів в Європі був зроблений Марсіліо Фічіно у 1471 році (*De potestate et sapientia Dei*), на півстоліття пізніше за «Огдоади» Альберто Альфієрі. Отже, під впливом корпусів текстів східних перипатетиків, поширених під час життя міланського граматака в Кафі, Альфієрі створенням власної релігійної філософії дістався ідеї Огдоади.

На противагу платонічному генезису долі, де справедливість первинно визначена як чеснота, міланський граматик обирає занадто складну гностичну модель космосу східних перипатетиків, явленому як сплетення божественних розумів, в якому відправною точкою при сходженні душі до неба є наявність розуму, а не здобуття чеснот. Порятунком можливий для всіх, лише потрібно слідувати за розумом. Бо чуттєва людина є тільки відображенням розумної людини, а відокремлення душі від розуму стає для неї загибеллю [2, с.93-101]. За текстами античних гностиків, Огдоада являє собою восьме небо, тобто певну ефірну область, що відрізняється від того ж сьомого неба (гебдомади) тим, що перебуває за межами чуттєво сприйманого світу. В цьому сенсі висловлювання «на сьомому небі від щастя» й «на восьмому небі від щастя» семантично не є тотожними. Якщо огдоада невимовна – там лише можна почути певні сили, існуючі за цією областю, то гебдомаду можна висловити: адже глава гебдомади говорив з Мойсеєм. Виходячи з зазначених міркувань, вибір автором небесного рівня Огдоади аж ніяк не випадковий. Огдоада – це «трон архонта», де душа творця (син) керує невидимим Богом, саме тут перебуває так довго вишукувана справедливість і її дочка утихомиреність. За гностичним вченням валентиніан, це місце і стає для людських душ місцем порятунку [1, с.23,167]. Залишається зрозуміти, як відкрити шлях до порятунку в Огдоаді душам шляхетного, але, нажаль, знедоленого дому Вісконті?

Відповідно до тексту «Поймандра» Гермеса Трисмегіста, при сходженні до бога душа повинна пройти через всі планетні сфери й повернути кожній із семи планет гріхи й пристрасті, у які вона одягнулася, як в «покривала» під час зісковзування до Землі. Вже в «оголеному стані» душа може досягти Огдоади, увійти в Бога, стати Богом і завершити гностичне сходження. Повертаючись до сюжетної лінії латинських діалогів Альберто Альфієрі, звернемо увагу, що виконання місії сходження до Огдоади напівсвідомо автор покладає лише на одну, щонайменше, невинну душу сім'ї Вісконті – бастарда Габріеле Марія, по-звірячому вбитого позашлюбного сина Джана Галеаццо. Важко зрозуміти, чому вибір припав саме на бастарда. Габріеле Марія був страчений з незрозумілих причин у Генуї в 1408 році. Альфієрі був під час цієї страти в Генуї, про що свідчить договір між учителями граматики, датований тим же роком. У тексті профетичних діалогів автор постійно плутається у прогнозованих для Мілану й Генуї подіях після цієї нещасливої дати. Саме це дає нам привід стверджувати, що Альфієрі перебрався в далекі італійські колонії Криму приблизно у той же рік, злочасний 1408. Включення персонажа Габріеле Марія в контекст кожного з діалогів, навіть особливий драматизм, який автор вкладає у уста батька при зустрічі з душею загиблого сина, а також ряд

інших моментів – все це видає особливу симпатію Альфієрі до молодого і невинувато померлого бастарда. Схоже це внутрішня драма несправедливості й краху надій самого автора, яку він згодом виносить у досить незвичайне для розуміння західних дослідників поняття гідності. Для вчителя граматики воно синонімічно із самопожертвою, зреченням і витривалістю [24, с.55]. Отже, щоб показати сім'ї Вісконті шлях до справедливості, до Огдоади, бастард Габріеле Марія повинен пройти вісім планетарних сфер. Вісім небес піднесення й, відповідно, вісім діалогів. Звертаючись до есхатологічної частини найдавнішого трактату герметичного корпусу «Поймандр», вчитуємо. 25) І таким чином, частина людини, що залишилася, спрямовується нагору проходячи через всі сфери, і в першій залишає здатність збільшуватися і зменшуватися, у другій – можливість творити зло і обман, відтепер знесилені, в третій – ілюзорну хтивість, відтепер знесилена, четвертій – виявлення влади, що позбавилась самовпевненості, п'ятій – нечестиву зухвалість і гордовиту нахабність, шостій – дурні справи багатства, відтепер знесилені, і в сьомій - неправду, що розставляє тенета [9, с.23]. У відсутності детального перекладу тексту російською або українською мовою, важко визначити, як ці сфери очищення душі бастарда функціонально розподілені між учасниками діалогів – Джан Галеаццо, Бернабо, Катериною Вісконті, Ан'езе Мантегацца й Адорно Антоніотто. За текстом «Огдоади», в плінні поступової зміни учасників діалогів, зриваються й ті «покривала», про які розмовляють душі, намагаючись очиститись від них заради вознесіння. Це теми батьківської любові й любові до розкоші, каяття й жорстокості, материнської турботи, самогубства, марнославства й віроломства, мужності й правосуддя, зрадництва, рабства. У самовідданій спробі принести цивілізацію «варварським народам» й утішити переселенців класичною освітою профетична філософія Альберто Альфієрі практично в більшості діалогів звертається до пророцтв на майбутнє, приголомшливих розмислів про важке й суворе майбутнє Італії, Візантії й Кафи. Чекає на сходження «людини домірної зіркам» *humanitas*, яка зможе об'єднати всіх. Але багатьом з пророцтв так і не судилося здійснитися.

Діалоги міланського граматики залишають відкритим фінал, примушуючи повертатися до них ще раз в надії на краще осмислення своєрідного задуму «Огдоади». Звідси і наше дослідження, обмежене рамками статті, покликане лише привернути увагу філологів, філософів, культурологів до унікальної спільної спадщини італійської й української культур. Творчість Альфієрі – це впевнений крок до відкриття невідомого українського відродження, в процесі якого точки відліку для Росії і України всупереч «бритві Петрова» стають не рівноцінними. Бо зблизити культуру Північно-Східної Русі й Італії виявилось дуже складним завданням ще в часи Ферраро-Флорентійського собору (1439), коли це намагався зробити за допомогою унії вчений друг Мануїла Хрисолори, останній митрополит Київський і всієї Русі Ісидор. Захопленість одних й іронія інших через два роки в Москві обернулися для Ісидора ув'язненням. Тому для Росії Ренесанс – «невдалий», «уповільнений», «схований», «розпливчастий». За влучним виразом М.Петрова, важко підвести до ікони або фрески, дати в руки книгу або рукопис, показати архітектурну споруду й сказати – от це нехай єдиний, але істинно ренесансний вітчизняний витвір [18, с.193]. Як бачимо із творчості вчителя Альфієрі, для української традиції це не «дух, що носить повітрям», а нехай заплутана й

багатоскладна, але реальність. Навіть якщо вважати це винятком, то, як відомо, виняток підтверджує правило. Протягом століть італійська і українська культури виявляли світові своєрідний симбіоз, завдяки цьому погляди інтелектуальних кіл північно-східних сусідів тривалий час були спрямовані до земель сучасної України, адже саме тут можна було почути нові ідеї і віяння. Отже, зараз можна впевнено говорити не тільки про культурну трансмісію гуманістичних ідей, але й про їх унікальне відтворення в українській інтелектуальній традиції. Але заради цього потрібно прийняти і її рівноправні невід'ємні складові: не тільки італійську культуру, про яку йшла мова, але й вірменську, єврейську, половецьку і багато інших. Це вже справа наступного покоління дослідників, а що до прищеплення ренесансної культури в Україні й Росії XIV-XV століть – поки що один бал на нашу користь.

Список літератури

1. Афонасин Е.В. Античный гностицизм. Фрагменты и свидетельства / Е.В. Афонасин – СПб., 2002. – 368 с.
2. Борисов А.Я. Материалы и исследования по истории неоплатонизма на Средневековом востоке / А.Я. Борисов // Православный палестинский сборник. – СПб., 2002 – Вып. 99 (36) – 257 с.
3. Буркхардт Я. Культура Возрождения в Италии / Я. Буркхардт – М.: Юристъ, 1996. – 591 с.
4. Гуковский М.А. Итальянское Возрождение / М.А. Гуковский – 2-е изд. – Л., 1990. – 624 с.
5. Данте Алигьери Малые произведения / Данте Алигьери – М.: Наука, 1968. – 652 с.
6. Де Либера А. Средневековое мышление / А. Де Либера – М.: Праксис, 2004. – 368 с.
7. Еманов А.Г. Неизданные лапидарные памятники генуэзских поселений Крыма (XIV-XV вв.) / А.Г. Еманов // Вопросы эпиграфики. – М.: РФСОН. – Выпуск 1. – 248 с.
8. Йонас Г. Религия гнозиса / Г. Йонас // Гермес Трисмегист и герметическая традиция Востока и Запада. – К.: Ирис; М.: Алетея, 1998. – 623 с.
9. Знание за пределами науки. Мистицизм, герметизм, астрология, алхимия, магия в интеллект, традициях I - XIV вв. / [сост. и общ. ред. И.Т. Касавина] – М.: Республика, 1996. – 445 с.
10. Італійці та італійська культура в Україні. – К., 2004
11. Ковалёва М.В. Синьорія Висконти в Милане / М.В. Ковалёва // Вестник Орловского университета – 2009. – №3 (7), июль-сентябрь – С.171-180
12. Крамаровский М.Г. Человек средневековой улицы. Золотая Орда. Византия. Италия / М.Г. Крамаровский – СПб.: Евразия, 2012. – 496 с.
13. Куш Т.В. Византийский ученый Мануил Хрисолора в письмах своих современников / Т.В. Куш // Античная древность и средние века. – Екатеринбург: Уральский университет, 1999. – Вып. 30 – С. 308-318
14. Литвинов В.М. Ренесансний гуманізм в Україні / В.М. Литвинов — К., 2000. – 472 с.
15. Макробий Комментарий на "Сон Сципиона" / Макробий [перев. с лат. М.С.Петровой] // Commentarii de Historia (Исторические записки): ВГУ, 2001. – Вып. 5
16. Описание Черного моря и Татари составил доминиканец Д'Асколи / Одесса: ЗООД, 1912 – Том 24. – С. 91 – 93; 135 – 180.
17. Петрарка Ф. Сочинения философские и полемические / Ф.Петрарка — М.: РОССПЭН, 1998. - 477 с.
18. Петров М.Т. Проблема Возрождения в советской науке / М.Т. Петров – Л.: Наука, 1989 – 242 с.
19. Платон Сочинения в 4-х томах / Платон – СПб.: Изд. Олега Абышко, 2007. – Т.3. Ч. 1. – 752 с.
20. Россия и Италия. Сборник исторических материалов. – СПб., 1908 – Т.2., вып.1. – 685 с.
21. Степанов А. Искусство эпохи Возрождения. Италия. XIV-XV века / А. Степанов – СПб.: Азбука-классика, 2003. – 504 с.
22. Хижняк З.И. Киево-Могилянская академия / З.И. Хижняк – К.: Вища школа, 1988. – 268 с.
23. Цицерон Диалоги. О государстве. О законах / Цицерон – М.: Наука, 1966. – 225 с.

24. Education, Civic Virtue, and Colonialism in Fifteenth-Century Italy: The Ogdoas of Alberto Alfieri / Edited by Carla P. Weinberg (University of the Arts) and E. Ann Matter (University of Pennsylvania). – 2011. – 194 p.
25. L'Ogdoas di Alberto Alfieri. Episodii di storia genovese nei primordii del secolo XV, pubbl. dal dott. Antonio Cerruti. Genova. 1886 (оттиск из Atti della società ligure di storia patria, Ser. II, v. XVII)

Шарыпін А. Філософське насліддя Альберто Альфієри: к вопросу об украинском Возрождении XIV-XV вв. // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия: Философия. Культурология. Политология. Социология. – 2014. – Т.27 (66). – № 1-2. – С. 84–98.

Статья предлагает вернуться к проблеме украинского ренессанса через творчество малоизвестного отечественному исследователю итальянского гуманиста рубежа XIV-XV веков Альберто Альфиери, написавшего в Крыму серию философских диалогов «Огдоада». Исследуемое интеллектуальное явление чрезвычайно важно для истории всей украинской философии и представляет новый шаг в сторону ее углубленного изучения.

Ключевые слова: украинское возрождение, Огдоада, Альберто Альфиери, профетизм, гностическая философия, неоплатонизм.

Sharypin A. Alberto Alfieri's philosophical heritage: to a question on the Ukrainian Renaissance of XIV-XV centuries // Scientific Notes of Taurida National V.I. Vernadsky University. Series: Philosophy. Culturology. Political sciences. Sociology. – 2014.– Vol. 27 (66). – № 1-2. – P. 84–98.

The article suggests returning to a problem of the Ukrainian Renaissance through the work of the Italian humanist of XIV-XV centuries Alberto Alfieri, who remains unknown to the most Ukrainian researchers till this moment. For a cultural history of Ukraine the intellectual legacy of Italy is significant as much, as Byzantium spiritual legacy for Russia. For the first time Italian culture faced the Arabian and Jewish peripatetic on the Northern Black Sea Coast. According to interlacing Italian humanism with intellectual cultures of Tatars, Jews, Armenians, Kipchaks, etc. antique philosophy acquired the unique sounding in Ogdoas – Alberto Alfieri's philosophical and prophetic dialogues. Treatments of Plato and Cicero, general for all European culture questions of justice and requital, appearance of new type of the human "humanitas" – all these problems are solved in Ogdoas by mystic gnosis of East Neo-Platonism. Precisely this fact reveals Alfieri's work representing a new landmark in the research of the history of Ukrainian philosophy.

Key words: Ukrainian Renaissance, philosophy, Ogdoada, Alberto Alfieri, prophetism, Gnosticism, gnosis, Neo-Platonism